

CONTRIBUȚII LA PROBLEMA LOCALIZĂRII LUPTEI DE LA ROVINE

de ION NANIA

Problema localizării bătăliei de la Rovine a fost foarte mult discutată, iar părerile istoricilor noștri au fost împărțite.

Unii au așezat această localitate lângă Craiova, avînd la bază cronicile, destul de tîrzii pentru această precizare (secolul al XVII-lea) ale lui Mauro Orbini¹ și Luccari², care fac probabil o legătură între asemănarea denumirii orașului Craiova cu numele eroului atît de cîntat de baladele sirbești, Marco Cralevici de Prilep, care și-a găsit sfîrșitul în această luptă.

Alți istorici, influențați de Letopisețul Cantacuzinesc și de cronicarul Radu Popescu care arată că Mircea se luptă cu Baiazid pe apa Ialomiței³, așază Rovinele pe acest rîu.

În ultimul timp s-au realizat noi progrese în problema localizării luptei de la Rovine. Avîndu-se în vedere că Leunclavius vorbește despre o luptă la Arcas sau Artzes,⁴ iar cronicarul turc Neșri menționează localitatea Arkaș⁵ — unde s-a dat lupta dintre Mircea și Baiazid — Rovinele au fost căutate undeva pe Argeș și s-a ajuns chiar la concluzia că „oastea turcească atinge malurile Argeșului nu departe de cetatea de scaun a țării“⁶. Această concluzie este întărită și de faptul că Urudj, cronicar turc mai apropiat de eveniment, scrie de „ograș yerinde“ adică „la locul bătăliei“ unde amintește de existența unei ape în care au fost aruncate cadavrele⁷, iar alt cronicar, Sa'ad ed-Dim, spune că în spațiile oastei lui Mircea existau munți sau păduri (dag)⁸.

¹ Mauro Orbini, *Il regno degli Slavi*, Pesaro, 1601, p. 279.

² G. P. Luccaris, *Copioso ristretto degli annali di Ragusa* (Venetia), 1605, p.72.

³ *Cronicari munteni*, ediție îngrijită de Mihail Gregorian, Editura pentru literatură, București, 1961, pp. 84—85 și 239.

⁴ Leunclavius, *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae*, Francofurti, 1591, col. 319 și urm.

⁵ Mevlana Mehmed Neșri, *Gihannüma*, manuscris tradus de M. Cuboglu și Mehmet Mustafa la Institutul de istorie al Academiei R.P.R.

⁶ *Istoria Romîniei*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., 1962, p. 368.

⁷ *Urudj, Tevarih-i al-i Osman*, manuscris tradus de M. Cuboglu și Mehmet Mustafa la Institutul de istorie al Academiei R.P.R.

⁸ *Sa'ad ed-Dim, Hodja Etendi, Tadji-it-Tevarih*, manuscris tradus de M. Cuboglu și Mehmet Mustafa la Institutul de istorie al Academiei R.P.R.

Mai apropiată de adevăr pare presupunerea lui A. A. Bolşacov; acesta, după descoperirea documentului din arhiva de la Top Kapu Sarai în Istanbul, în care este relatată expediția lui Baiazid I în Ungaria și Țara Românească și a lui Murad al II-lea în Transilvania, ajunge la concluzia că locul luptei se află undeva în apropierea orașului Pitești. Această confirmare este întărită și de găsirea unor toponimice corespunzătoare pe hartă și citează resturile a trei păduri: Rovine, Tufele Roșii și Rovine Țuțulești, aflate la 20 km sud de Pitești și la 14 km la vest de apa Argeșului, în linie dreaptă, între comunele Țuțulești, Suseni și Costești¹.

Cunoscînd mai demult aceste toponimice, precum și o serie de legende orale ale localnicilor, am cercetat această problemă începînd din anul 1958 și am făcut cîteva constatări, care ne pot ajuta în problema luată în discuție.

La vest de comuna Țuțulești, pe valea Gligănelului, în partea de nord a șoselei Țuțulești-Costești au existat pînă în primăvara anului 1962 resturi de păduri seculare dispuse pe un teren accidentat. De o parte și de alta a șoselei, mai mult la vest de Gligănel, se întindea altădată o pădure numită de localnici Róvina Mică, iar spre nord, tot pe Gligănel, începînd din partea nordică a Lacului Popii se întindea, pînă în partea nord-estică a Eleșteului Raicului, în dreptul comunei Suseni, pădurea Róvina Mare. La est de acestea se întindea o altă pădure, mai mică ca suprafață, care înconjura Eleșteul Ilenii, despărțită de celelalte două printr-un drum ce pornește din Róvina Mică de la șoseaua Țuțulești-Costești din punctul „Troita”, traversează Gligănelul și trece pe lîngă partea de est a Lacului Popii, ajungînd la estul Eleșteului din Cîmp, de lîngă comuna Suseni. Se mai păstrează și astăzi cîțiva copaci din această pădure denumită Tufele Roșii, chiar în marginea satului Odăeni, comuna Țuțulești, unii din ei chiar în vatra satului. Drumul amintit mai sus este cunoscut de localnici sub numele de Drumul Omorului. Privitor la aceste toponimice am făcut următoarele constatări: — din 200 de informatori² din comuna Țuțulești, 100 cunosc denumirea de Tufele Roșii și Drumul Omorului, 97 denumesc partea vestică a Gligănelului Róvina (Róvina Mică și Róvina Mare) folosind pluralul Róvine, 2 folosesc termenul de Róvinele Mici și Róvinele Mari și unul folosește termenul de Rovine și numai cînd se referă la Rovina Mică folosește termenul Rovinélele. Pădurea Țuțuleasca care apare pe unele hărți în vestul Gligănelului este necunoscută de localnici, terenul făcînd parte din Rovine. Denumirea de Țuțuleasca este dată de locuitorii comunelor Costești și Gliganul de Sus. Din 100 de locuitori din comuna Costești, 79 folosesc denumirea de Țuțuleasca, 14 o denumesc Rovina Țuțuleștilor, 4 Rovinele Țuțuleștilor, iar 3 nu cunosc nici o denumire pentru acest cîmp, acoperit altădată de pădure.

¹ A. A. Bolşacov, *Localizarea bătăliei de la Rovine* în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. IV, 1960, pp. 391—394.

² Informatorii au fost bărbați între 30—85 de ani interogați în septembrie 1958 și în mai 1962.

Despre Róvina (care înseamnă loc răpos, mlăstinos), informatorii¹ spun că, mai demult a fost o pădure mare și așa de deasă încît se putea merge din creangă în creangă fără să se atingă pămîntul și că aci era locul de refugiu al localnicilor în timpul zaverei. Malurile Gligănelului au fost mai abrupte, dar s-au tocit după despădurire din cauza apelor, iar valea era plină de mlaștini adînci prin care cu greu se putea trece. În Róvina Mică a existat o mlaștină întinsă și un lac numit Lacul Ciuvica, precum și o altă mlaștină întinsă, Mlaca, din care nu se scurgea apa niciodată. Lacul Ciuvica a mai rămas astăzi sub formă de mlaștini mici pe terenul cultivat, iar din Mlaca, care se întindea prin anul 1900 pe circa 5—6 hectare a mai rămas o porțiune de aproximativ 1—1,50 hectare în apropiere de „Troită“.

După mărturia unui mare număr de informatori, pînă prin anul 1910 au existat prin aceste părți o mulțime de stejari cu diametrul de peste 2 metri, iar finețele erau cuprinse de smircuri permanente, dispărute astăzi din cauza defrișării totale și a cultivării pămîntului. Privitor la toponimicele ce ne interesează, tradiția orală păstrează următoarea legendă :

— „De mult de tot, cită vreme să fie de atunci nu știm, căci nici bunicul meu nu știa cînd și chiar bunicul său auzise de la bunic, pe aici a fost într-o toamnă ploioasă un măcel cum nu s-a pomenit și nu se va mai pomeni. Veneau turcii numeroși ca frunza și iarba cu o mulțime de neamuri supuse să cucerească țara. Și numai ce-i întîmpinără romîinii și-i atrase cu viclenie în Rovină și au început a-i măcelări de s-au amestecat mlacele cu sînge și curgeau apele roșii de-așa vărsare. De-atunci a rămas pînă azi amintire Pădurea Roșie, o parte de lingă Róvina Mică și Drumul Omorului pe care nu se mai putea merge din cauza mormanelor de hoituri turcești“².

Un alt informator care cunoaște legenda spune că oastea romîină a fost condusă de Mihai Viteazul³, lucru explicabil prin faptele de vitejie ale acestui domnitor și prin timpul mai puțin îndepărtat de noi. Din 100 de informatori din comuna Țuțulești, 37 nu știu de unde vine denumirea pădurii de Tufele Roșii, 48 spun că de la o luptă cu turcii cînd au fost stropite cu sînge, 11 spun că poate din timpul zaverei cînd turcii omorau pe localnici, iar 4 spun că probabil de la culoarea frunzelor în timpul toamnei. Referitor la Drumul Omorului, din 100 de informatori 40 spun că niște hoți ar fi omorît aci doi călători, tatăl și fiul său, care veneau de la București cu bani ; 48 spun despre aceeași luptă cu turcii, 10 spun că poate din timpul zaverei și 2 nu știu nimic.

Cercetînd tradiția orală vedem că ea conține foarte mult adevăr. În primul rînd, lupta s-a dat „la Rovine“ (Наровиннах) în timpul toamnei (la 10 octombrie 1394). Turcii, foarte numeroși, veneau cu alte neamuri supuse să cucerească țara (Baiazid avea sub comanda sa, după unele documente, 40 000 de oameni la care se adăuga — după cronicile sir-

¹ Informații de la Petre Mateescu (n. 1900) și Pavel Stănescu (n. 1877).

² Informații de la Florea Dima (n. 1888), interogat în septembrie 1958.

³ Informații de la Petre Mateescu, (n. 1900), interogat în mai 1962.

bești¹ — oastea vasalilor săi din Serbia și Macedonia : Ștefan Lazarevici, Marco Cralevici și Constantin Dejanovici, care singură însuma peste 8 000 de oșteni). Pe Drumul Omorului nu se mai putea merge din cauza mormanelor de cadavre din rîndurile armatei turcești, iar cronicile turcești spun că „din ambele părți s-a prăpădit o mulțime de oameni”². Tradiția orală mai spune că s-au amestecat mlacele cu sînge și curgeau apele roșii, lucru confirmat de *Cronica bulgărească*³.

Documentul turc pomenit de A. A. Bolșacov în *Localizarea bătăliei de la Rovine*, după ce ne arată drumul parcurs de Baiazid I în Ungaria și Țara Românească, spune că în cele din urmă se dă timp de o săptămînă, o luptă crîncenă la rîul Arkhis (Argeș). Încheind apoi pace, traversează Argeșul și ajunge la Nicopole, obligîndu-l pe Sișman să plătească tribut⁴.

Este deci logic să presupunem că Mircea, cu o armată ce nu depășea probabil 10 000 de oameni, nu se putea opune lui Baiazid în văile largi sau în cîmpiile deschise ale Olteniei, dar nici nu putea să-l lase să atingă Piteștiul, așezare cu mori cunoscute din documente încă din anul 1388⁵, și poate țirg important și așezare cheie care le-ar fi ușurat mult turcilor cucerirea cetății de scaun.

Deci lupta decisivă trebuia dată înainte ca turcii să distrugă Piteștiul ori așezările bogate de pe valea Argeșului, adică la sud de Pitești și la vest de rîul Argeș. Este destul de probabil ca turcii să fi încercat să treacă și Argeșul, întrucît documentul arată că lupta a durat o săptămînă, dar cu forțele lor distruse din primele lovituri și datorită atacurilor eficiente de romîni noaptea, prin surprindere, încă de la pătrunderea lor pe teritoriul țării⁶, au fost nevoiți să se retragă pentru a ajunge la Nicopole. Se prea poate ca la retragere cea mai mare parte a turcilor să fi apucat pe drumul Pitești—Giurgiu și apoi să fi cotit spre vest înspre Nicopole, întrucît o armată dezorganizată, după o astfel de înfrîngere era greu să se îndrepte imediat prin păduri pe Drumul Mare care trece printre Țuțulești și Costești, direct spre Turnu. Deși amîndouă drumurile erau printre păduri, pentru început drumul Pitești—Giurgiu era mai puțin accidentat decît Drumul Mare și dădea speranța unei ieșiri mai rapide în cîmpiile Munteniei.

Presupunerea că pe un cîmp al unei lupte atît de însemnate s-ar putea găsi resturi de oseminte ori arme, pare îndreptățită la prima vedere. Dar nu trebuie să uităm că după fiecare luptă morții erau adunați și îngropați și s-ar putea să găsim mai de grabă un cîmîtir comun sau chiar o groapă comună, lucru care nu se poate descoperi decît numai datorită întîmplării.

¹ „Analele sirbești”, ed. Stejanovic în *Glasnik*, LIII, 1883, p. 75, și „Spomenik”, an. III, 1890, pp. 126—140.

² U r u d j, *op. cit.*, pp. 27 și 98.

³ *Cronica bulgărească*, ed. Bogdan, în „Archiv für slavische Philologie”, XIII, Berlin, 1890, p. 530.

⁴ A. A. Bolșacov, *art. cit.*, p. 392.

⁵ *Documente privind istoria Romîniei*, veacul XIII, XIV și XV, seria B, Țara Românească (1247—1500). Editura Academiei R.P.R., 1953, pp. 41—42.

⁶ L. Chalcocondil, *Exponeri istorice, Creșterea puterii turcești, căderea împărăției bizantine și alte istorii despre felurite țări și popoare*, ediția V. Grecu, București, 1938, p. 64.

În privința armelor este și normal ca ele să fi fost adunate imediat, întrucât, în acea vreme, fierul se procura și se prelucra destul de greu. Chiar și țărani din împrejurimi puteau să le caute apoi mult timp pentru a le avea la îndemână.

Făcînd trei periegeze în timpul ploilor de toamnă (1958, 1959 și 1960) pentru a putea cunoaște mai bine așezarea în acest anotimp, am observat că valea Gligănelului se umple de apă, iar solul din împrejurimi brun-cenușiu de pădure, podzolit, are o alcătuire granulometrică a stratului superior, argiloasă și lutoargiloasă, fapt ce-l face să fie foarte mîzgos și alunecos în timpul ploilor și să se zvînte repede în părțile bătute de soare. Cu această ocazie am descoperit în toamna anului 1958, la 50 de metri sud-est de Eleșteul Popii, lângă Drumul Omorului, într-o viroagă mică săpată de ape în arătură, un inel de bronz datat cu probabilitate în secolele XIII—XV. Inelul, cu un disc cu diametrul de 36 mm are o toartă lată de 8—14 mm cu diametrul de 21 mm. Discul este ornamentat cu o rozetă în 5 petale între care se află cîte un cerculeț punctat în mijloc și cîte o semilună cu partea concavă în exterior, plină cu raze. Totul este încadrat de 3 cercuri concentrice. Coroana exterioară, fiind mai lată, este împărțită în 16 părți egale și are în fiecare parte cîte un cerculeț punctat în mijloc, egal cu cele dintre petalele rozetei. După tocirea toartei inelului, deducem că inelul a fost purtat mult iar după diametrul ei ne dăm seama că a fost purtat fie de un tînăr, fie de către un adult în degetul mic. La punctul Rîpa lui Stan al Florii, la circa 150 de metri nord-est de rîpă, tot într-o viroagă săpată de apele ploilor, am găsit un vîrf de săgeată cu o formă pedunculată și un vîrf lanceolat. Săgeata este izbită puternic în vîrf, ceea ce ne dovedește că a fost trasă de la o distanță mică și a lovit un obstacol foarte tare. Săgeata este din fier și se datează cu precizie în secolul al XIV-lea.

Alte materiale nu s-au putut găsi în afară de ușoare urme de locuire dacică în care predomină ceramica lucrată la roată prin învîrtituri repezi, dintr-o pastă cenușie, fină, moale la pipăit, urme ce se întind de o parte și de alta a Gligănelului în apropierea șoselei și care nu intră în discuția subiectului de față.

Avînd deci la bază tradiția orală corespunzătoare unei toponimii reale, se pot localiza deocamdată Rovinele lângă comuna Tuțulești, raionul Costești. Această localizare pare mai apropiată de adevăr și în sprijinul ei vin și cele două obiecte găsite: inelul și săgeata.

Rămîne ca în viitor ea să fie confirmată de alte dovezi materiale.